

DÜŞÜNCE DÜNYASINDA TÜRKİZ

Ulusal Hakemli Sosyal Bilimler Dergisi

Yıl/Year: 16 • Sayı/No: 1 • Nisan/April 2025

ISSN: 1309-601X

SEÇİM SİSTEMLERİNİN SİYASAL HAYATA ETKİLERİ: 1961 SEÇİMLERİ ÖRNEĞİ

*The Effects of Election Systems on Political Life: The Example of 1961
Elections*

Osman TEKELİOĞLU

Öğr. Gör., Muş Alparslan Üniversitesi Varto Meslek Yüksekokulu,
Mülkiyet Koruma ve Güvenlik Bölümü, Muş.
tekelioglu_osman@hotmail.com
ORCID: 0000-0002-0130-559X

Makalenin Türü: Araştırma Makalesi
Gönderim Tarihi: 14.01.2025
Kabul Tarihi: 29.01.2025
DOI: 10.59281/turkiz.1620123

Kaynak göstermek için:

Tekelioğlu, O., (2025). Seçim Sistemlerinin Siyasal Hayata Etkileri: 1961 Seçimleri
Örneği. *Düşünce Dünyasında Türkiz*, 16(1): 33-54.

İletişim / Contact

29 Ekim Caddesi 2654. Sokak No: 1 Gölbaşı-Ankara/Türkiye

Tel: +90 312 460 1779 • Faks: +90 312 460 1789

www.tasav.org • iletisim@tasav.org • turkiz.dergi@tasav.org

SEÇİM SİSTEMLERİNİN SİYASAL HAYATA ETKİLERİ: 1961 SEÇİMLERİ ÖRNEĞİ

The Effects of Election Systems on Political Life: The Example of 1961 Elections

Osman TEKELİOĞLU

Öğr. Gör., Muş Alparslan Üniversitesi Varto Meslek Yüksekokulu,
Mülkiyet Koruma ve Güvenlik Bölümü, Muş.
tekelioglu_osman@hotmail.com
ORCID: 0000-0002-0130-559X

Özet

Seçim sistemleri geçerli oyların seçime katılan siyasal partilere dağıtılmasında kullanılan teknik usullerdir. Çoğunluk sistemi yürütmede istikrarı ön plana çıkarırken, nispi temsil sistemi temsilde adaleti tesis eder. Türkiye’de 1961 öncesinde çoğunluk sistemleri uygulanırken, bu tarih itibarıyla nispi temsil sistemlerine geçilmiştir. Nispi temsil sistemlerinin bir uygulama biçimi olan barajlı d’Hondt usulüne göre gerçekleştirilen 1961 seçimleri sonrası Türk siyasal hayatında ilk koalisyon hükümetleri kurulmuştur. Bu durum temsilde adalet ilkesi üzerinde duran nispi temsil sistemleri ile hükümet istikrarı arasındaki ilişkiyi incelemeyi gerekli kılmaktadır. Çalışmanın amacı 1961 seçimlerini seçim sistemleri üzerinden değerlendirirken kurulan koalisyon hükümetlerinin sebeplerini incelemektir. Bu çalışma, literatür taraması yöntemiyle yürütülecek ve ulaşılan veriler, doküman analizi yöntemiyle sistematik bir şekilde değerlendirilecektir.

Anahtar Kelimeler: Seçim, Seçim Sistemi, Türkiye, Koalisyon, Yönetimde İstikrar.

Abstract

Electoral systems are technical methods used to allocate valid votes to political parties participating in elections. While the majority system emphasizes stability in the executive, the proportional representation system ensures fairness in representation. Prior to 1961, majority systems were applied in Turkey; however, proportional representation systems were adopted starting from this date. Following the 1961 elections, which were conducted using the d'Hondt method with thresholds—an application of proportional representation—the first coalition governments were established in Turkish political life. This development calls for an examination of the relationship between proportional representation systems, which prioritize fairness in representation, and government stability. The aim of this study is to explore the reasons behind the formation of coalition governments, while evaluating the 1961 elections through the lens of electoral systems. This study will be conducted through the literature review method, and the data obtained will be systematically analyzed using the document analysis method.

Keywords: Election, Election System, Turkey, Coalition, Stability in Administration.

Giriş

Parlamentoda oluşturduğu etki ve sonuçları itibarıyla seçim sistemleri, seçim sonuçlarına etki eden başat aktörlerden birisidir. Türk siyasal hayatı içerisinde 1961 seçimlerini incelerken seçim sistemlerine bu sebeple özellikle değinmek gerekir. Seçim sistemleri siyasal yaşamın devamında önemli bir faktördür. Nitekim seçim sistemi belirlenirken ülkenin şartları, coğrafi koşulları seçmen tercihi gibi unsurlar dikkate alınır. İdeal bir seçim sisteminin belirlenmesi kolay değildir. Keza her yerde deva bir seçim sistemi de yoktur. Seçim sistemleri belirlenirken özellikle iki unsur üzerinde durulur: Temsilde adalet ve yönetimde istikrar.

Seçim sistemleri genellikle e ayrılmaktadır. Bunlar: yönetimde istikrar sağlamaya yönelen çoğunluk sistemleri, temsilde adalet sağlamaya yönelen nispi temsil sistemleri ve bu iki sistem arasında denge sağlamaya çalışan karma sistemlerdir. Çoğunluk sistemleri, büyük partilerin temsiliyi kolaylaştıırırken, küçük partilere dezavantaj sağlar. Bu durum bazı partilerin aldığı oy oranının oldukça üzerinde temsil edilmesine sebep olur ve temsilde adalet sorunlarına yol açar. Nispi temsil sistemleri, her partiye aldığı oy oranınca temsil imkânı sağlar. Bu durum parlamentoda yer alan parti sayısını artırmakta ve yönetimde istikrarsızlık endişelerini beraberinde getirmektedir. Bu durumun farkında olan siyasi partiler seçim sistemi belirlerken belli kaygılarla hareket eder. Parlamentoda çoğunluğa sahip partilerin, seçim yasalarında kendilerine avantaj sağlayacak seçim sistemini belirleme eğilimi söz konusu olur. lkelerde sık sık seçim sistemi tartışmaları yaşılanması bu durumdan kaynaklanır. Dünyada uygulanmakta olan seçim sistemleri ve çok sayıda teknik, birbirinden farklı amaçlarla getirilmekte ve birbirinden farklı sonuçlar vermektedir. Bu sebeple seçim sistemleri, bir seçimin sonucunu ve demokratik niteliğini belirleyen en önemli argümandır. Keza sistemin yapısına göre ülkenin yönetim yapısı şekillenmekte ve yöneticilerin temsil yeteneğinin meşruiyeti sağlanmaktadır. Seçim sistemleri ile siyasal hayat karışıklı etkileşim hlindedir. Aynı zamanda siyasal hayatı belirli bir seviyeye kadar etkileyebilmekte ve sistem üzerindeki küçük değişimler bile büyük siyasal sorunlara yol açabilmektedir. Her seçim sisteminin kendine göre artıları ve eksileri vardır. nemli olan husus hangi seçim sisteminin mevcut duruma hitap edebileceğinin belirlenmesidir. Seçim sistemi tartışmaları günümüzde hala sona ermiş değildir. Nitekim ideal bir seçim sistemi arayışı hep sürecektir.

Seçim sisteminin Türk siyasal hayatına etkilerini değerlendirmeye alan bu çalışmada örnek olarak 1961 seçimleri ele alınmıştır. 1961 seçimlerinin tercih edilmesinde bu seçimin kendine has bazı özellikleri etkili olmuştur. Etkili sebepler şöyledir:

1961 seçimleri 1960 sonrası yaşanan seçim sistemi değişikliği ile yapılan ilk seçimlerdir, seçim sistemi dışında dönemde etkili pek çok ekonomik ve askerî gerekçe vardır, 1960 darbesi sonrası yapılan ilk seçimdir ve en önemlisi Türk siyasal hayatında ilk kez 1961 seçimleri sonrası koalisyon hükûmetleri kurulmuştur. 1961 seçimleri, hem çoğunluk sistemleriyle yapılan seçimlerde yaşanan değişimleri görmek hem de 1965 seçimleriyle karşılaştırma yapma imkânı sunması açısından incelenmeye değer görülmüştür. Bu çalışma, 1961 seçimlerinin sonuçlarını analiz ederek, seçim sistemlerinin Türkiye'deki demokratik süreçler üzerindeki etkilerini incelemekte ve bu bağlamda Türk siyasal tarihinde seçim sistemlerinin evrimine dair literatüre katkı sağlamayı hedeflemektedir.

1. Seçim Sistemleri

Seçim sistemi, en genel tanımıyla seçimlerde kazanılan geçerli oyların parlamentoda sandalye sayısına dönüştürülmesinde kullanılan teknik usuldür. Düzenli olarak tekrarlanan seçimler demokrasinin vazgeçilmezidir. Seçim sonuçlarına etki eden unsurlar ele alınırken genellikle ekonomik, coğrafi, sosyal unsurlar ele alınır. Ancak temsilin sağlanmasında seçim sistemleri başat rol oynar. Seçimlerde kullanılan oyların parlamentoda nasıl şekilleneceği, partilerin temsil oranlarını nasıl etkileyeceği tamamen seçim sistemine bağlıdır. Etkileri ve sonuçları bakımından seçim sistemlerinin güçlü bir usul olması bakımından zaman içerisinde üzerinde değişiklikler yapılmaktadır. Seçim sistemi tercihlerinin nasıl olması gerektiği hususu bu açıdan önem kazanmaktadır. Seçim sistemi değişiklikleri oyların parlamentoda sandalye dağılımı hesaplanırken kullanılan yöntemlerin değişimi olarak gerçekleşir. Özellikle Akdeniz Avrupası başta olmak üzere seçim sistemi değişiklikleri yaygındır (Cop, 2018: 23). Türkiye de değişikliklerin oldukça fazla olduğu ülkeler arasındadır.

Seçim sistemleri belirlenirken temsilde adalet ve yönetimde istikrar dengesi sağlanmaya çalışılır. Temsilde adalet seçime katılan

siyasi partilerin aldıkları geçerli oylar oranında parlamentoda temsilidir. Yönetimde istikrar ise sistemin geçerliliğinin bozulmadan devam etmesidir. Seçim sistemleri temel olarak 3 başlıkta sınıflandırılır: Yönetimde istikrarı sağlamaya yönelik olan çoğunluk sistemleri, temsilde adaleti sağlamaya yönelik olarak nispi temsil sistemleri ve çoğunluk sistemleri ile nispi temsil sistemlerinin eksik yönlerini telafi etmek için geliştirilen karma sistemler (Yavaşgel, 2014: 78). Seçim sistemleri temel olarak böyle sınıflandırılrsa bile uygulanma biçimleri bakımından kendi içlerinde de sayısız alt dala ayrılmaktadır.

1.1 Çoğunluk Sistemleri

İstikrar ilkesini ön plana çıkaran çoğunluk sistemlerinde parlamentoda en çok kim yer almalı sorusunun cevabı çoğunluğu sağlayanlar olmaktadır. Temsilde adalet ve yönetimde istikrar dengesi birbirini zıt yönde etkileyen iki unsur olarak karşımıza çıkmaktadır. Çoğunluk sistemlerinde bu denge üzerinde istikrarın sağlanmasına öncelik verilir. Sistemin uygulanışları bakımından temsilde adaletin göz ardı edilmesi dolayısıyla büyük partiler aşkın temsil elde ederken daha küçük partiler aldıkları oy oranından daha düşük bir oranla parlamentoda temsil edilerek eksik temsil ile karşılaşır (Tuncer, 2006: 168).

Çoğunluk sistemleri kendi içerisinde uygulanma usulleri bakımından dört grupta incelenir: Tek isimli tek turlu çoğunluk sistemi, tek isimli iki turlu çoğunluk sistemi, listeli çoğunluk sistemi ve tercihli tek turlu çoğunluk sistemi. Bu usullerden listelik çoğunluk Türkiye’de 1946-1960 yılları arasında uygulanmış ve seçime katılan partilerin aldıkları oylar ile parlamentoda temsilleri arasında yüksek oranlarda fark olmasıyla sonuçlanmıştır (Yavaşgel, 2014: 95). Seçim sistemleri parlamentoda ortaya çıkan rakamlar dolayısıyla siyasal hayatı etkileyen etken faktörlerden birisidir. Keza bir partinin oy oranının üzerinde temsil elde etmesi, siyasal süreçte karar alma ve uygulamasını kolaylaştırırken temsil sorunlarını beraberinde getirmektedir. Yüksek oranda temsil

imkânı elde eden parti hükûmeti kurabilmekte ve bir sonraki seçime kadar hükûmet istikrarı sağlanmaktadır. Ancak belirli oranda bir seçmenin de temsil imkânı böylece geri planda kalmakta ve temsilde adalet sorunları baş göstermektedir. Çoğunluk sistemleri, hükûmetin kurulmasını kolaylaştırırken aynı zamanda büyük partilere avantaj sağlar. Örgütlenme oranı yüksek olan siyasi partilerin parlamentoda yer alması da kolaylaşır. Çoğunluk sistemleri, iki siyasal partinin iktidar olmak için yarıştığı iki partili sisteme yol açabilir. Keza 1950 seçimleri sonrasında Demokrat Parti ve Cumhuriyet Halk Partisi haricinde partiler parlamentoda yer almamıştır. Dolayısıyla dönemin parti sistemi iki partili sistem olmuştur (Önder, 2019: 524).

1.2. Nispi Temsil Sistemleri

Nispi temsil sistemleri, çoğunluk sistemlerinin ortaya çıkardığı temsilde adalet sorunlarını çözmek amacıyla geliştirilmiştir. Temsilde adalet ve yönetimde istikrar doğrultusunda konumunu temsilde adaletten yana almaktadır. Küçük partilerin parlamentoda temsilini kolaylaştıran bu sistem kendi içerisinde oyların hesaplanmasında kullanılan yöntemler bakımından ayrımlara tabidir. Seçim çevresi, seçim barajı, seçim sayısı bu sisteminin uygulanışına etki eden temel faktörlerdir (Abadan, 1966: 75-77).

Nispi temsil sistemlerinde adalet ve eşitlik ilkeleri ön plandadır. Seçime katılan siyasi partilerin aldıkları geçerli oylar oranında parlamentoda temsili öne çıkarır. Farklı görüşlerin temsili kolaylaştırır. Büyük partilere avantaj sağlayan çoğunluk sisteminin aksine küçük partilerin oyları oranınca temsil edilmelerini kolaylaştırır. Bu durumdan çoğunluk sisteminde aldıkları oy oranının oldukça üzerinde temsil imkânı elde eden büyük partiler böylece olumsuz etkilenir. Seçim çevresinin geniş olması da nispi temsil sistemi için oldukça gereklidir; keza seçim çevresi genişledikçe küçük partilerin temsili kolaylaşmaktadır. Nispi temsil sistemlerinde alınan oyların tam olarak dağıtılmadığı noktalarda artık oylar ortaya çıkmaktadır. Artık oyların nasıl dağıtılacağı

konusu bu sistemlerde değişiklikler oluşturmaktadır. Türkiye’de 1961 seçimleri sonrası uygulanmaya başlayan nispi temsil sistemleri, 1961 seçimlerinde barajlı d’Hondt usulüyle uygulanmıştır. Ardından 1965 seçimlerinde millî bakiye usulüne geçilmiş ancak yaşanan tartışmalar sonrası 1968 sonrasında d’Hondt’a geri dönülmüştür. Fakat 1969 seçimlerinde d’Hondt barajsız olarak uygulanmıştır (Varlık ve Ören, 2001: 45).

1.3. Karma Sistemler

Karma sistemler, nispi temsil sistemleri ve çoğunluk sistemlerinin olumsuz yönlerini ortadan kaldırmak amacıyla geliştirilirken aynı zamanda mevcut iktidarlar tarafından kısa vadeli çözümler oluşturmak amacı da taşıyabilir (Yavaşgel, 2016: 126). Karma sistemlerin belirlenen amaçlar doğrultusunda sayısız türü oluşturulabilir, ancak öne çıkanları şöyledir: Birleşik listeli nispi sistem, kişiselleştirilmiş çift oylu sistem, devredilebilir tek oy, devredilemez tek oy ve alternatif oy.

Her yönden kusursuz ve her yere uygun bir seçim sistemi mevcut değildir, ideal bir seçim sistemi arayışı daima devam edecektir. Seçim sisteminin siyasal hayatla oldukça yakın etkileşimde bulunması, sonuçları itibarıyla siyasal hayatı derinden etkilemesi bakımından üzerinde tartışmalar süreklilik göstermektedir. Siyasal hayatın şekillenmesinde tek başına etkili olmasa da güçlü bir şekillendirme gücü olması bakımından bu çalışmada incelemeye değer görülmüştür. Bu kapsamda 1961 seçim süreci ve sonuçlarında etkileri irdelenecektir.

2. 1961 Seçimleri

1961 Seçimleri, 27 Mayıs 1960 darbesi sonrası gerçekleştirilen ilk genel seçimdir. Aynı zamanda çoğunluk sistemleri uygulanarak gerçekleştirilen seçimler sonrası nispi temsil sistemlerinin uygulanmaya başladığı da ilk seçim olma özelliğini taşır. Darbe sonrası Meclis feshedilmiş ve siyasi partilerin faaliyetlerinin tatil edilmiştir. Bu dönemde Milli Birlik Komitesi karar almada yetkili

tek mercii olmuştur. Çıkarılan 1 sayılı kanunla birlikte 1924 Anayasası'nın bazı hükümleri feshedilmiş, yeni anayasa hazırlıklarına başlanmıştır. Aynı zamanda bu dönemin geçici olduğu gerekli düzenlemelerin yapılmasının ardından en geç 29 Ekim 1961 tarihine kadar seçime gidileceği açıklanmıştır (Teziç, 1976: 288).

1961 Anayasası sonrası çift meclisli bir yapıya geçilmiştir. Milletvekili seçimlerinde nispi temsil sistemleri uygulanması kararlaştırılırken senato üyelerinin seçiminde çoğunluk sistemlerinin uygulanmasına devam edilmiştir. Bu durum bize seçim sonuçlarını kıyaslayarak seçim sisteminin etkisini görme imkânı tanımaktadır. Seçmenler her iki meclis seçimi için ayrı ayrı oy kullanmaktadır (Armağan, 1967: 84).

1961 Seçimleri Türk siyasal hayatında hem seçime katılan siyasi parti sayısının fazla olması hem yeni bir seçim sistemine geçilmesi hem de ilk kez bir partinin tek başına hükûmeti kuracak sayıya ulaşamaması sonrası koalisyon hükûmetlerinin kurulması bakımından incelenmeye değer bir süreç olmuştur.

2.1. Seçime Katılan Siyasi Partiler

15 Ekim 1961 tarihinde gerçekleştirilen seçimlere dört siyasi parti katılmıştır: Adalet Partisi (AP), Cumhuriyet Halk Partisi (CHP), Yeni Türkiye Partisi (YTP) ve Cumhuriyetçi Köylü Millet Partisi (CKMP). 13 Şubat 1961 tarihinde darbe sonrası başlayan siyasi partiler üzerindeki kısıtlamaların kaldırılmasının ardından CHP ve CKMP daha önce var oldukları siyasal alana tekrar dönmüştür. AP ve YTP ise bu dönemden sonra kurulmuştur. Bu iki parti Demokrat Parti'nin (DP) oy mirasını kazanmaya yönelik olarak ortaya çıkmıştır. Özellikle AP kendilerinin DP'nin devamı olduğunu sık sık vurgulamış ve seçim süreçlerinde DP'lilerin yargılanmalarına ilişkin eleştirilerini dile getirmiştir (Teziç, 1976: 289).

Cumhuriyet döneminin en eski partisi olan CHP, 27 Mayıs öncesi yapılan 1957 seçimlerinde %40 oy almıştır. Oy tabanının güçlendiği bir dönem sonrası darbenin yaşanması ve ardından gerçekleşen

1961 seçimlerinde ise oy oranı %36.7'ye gerilemiş ve seçim sisteminin de bir sonucu olarak hkmeti kurabilecek sayıya ulaşamamıştır. Bu durumda hem seçim sisteminin hem de CHP ve ordunun özdeşleşmesi düşüncesinin halk üzerinde etkisi olmuştur. CHP, darbenin müsebbibi olarak görülmesinden kaynaklı olarak seçim sonuçları etkilenen bir parti olmuştur (Çavdar, 2004: 114).

CKMP ise, esasen 20 Temmuz 1948'de Millet Partisi olarak kurulmuştur. Ancak 1958 yılında Cumhuriyetçi Millet Partisi (CMP) ile Köylü Partisi'nin birleşmesi sonucu kurulmuştur. CMP, 1948'de kurulan Millet Partisi'nin devamı niteliğinde olup, Demokrat Parti'ye (DP) muhalif bir çizgi izlemiştir. Köylü Partisi ise kırsal kesimin sorunlarını önceliklendiren bir siyaset yürütmek amacıyla 1952'de kurulmuştur. CKMP, kuruluşundan itibaren merkez sağ bir parti olarak faaliyet göstermiş, ancak 1960'ların ortalarına gelindiğinde ideolojik olarak önemli bir dönüşüm yaşamıştır. Bu süreçte partinin ilk döneminde etkili olan Osman Bölükbaşı, 1959 yılında genel başkanlıktan ayrılmış ve partiye yollarını ayırmıştır. Bölükbaşı'nın ayrılışından sonra CKMP, milliyetçi unsurların giderek güç kazandığı bir yapıya dönüşmüş, 1965 yılında Alparslan Türkeş'in katılımıyla bu çizgi daha da belirgin hâle gelmiştir. Partinin lideri uzun süre Osman Bölükbaşı olmuştur. 1960 sonrası Bölükbaşı ve temsilciler kurucu mecliste de yer almıştır (Teziç, 1976: 311). 1961 sonrasında siyasal hayata birçok yeni parti katılmıştır. Bunlardan birisi de 3 Şubat 1961 tarihinde kurulan Türkiye İşçi Partisi'dir. "Yeni siyaset sahnesinin en ilginç partisi" olarak nitelen parti yeterince örgütlenme sağlayamadığı için 1961 seçimlerine katılamamıştır. Bu dönemde öne çıkan partilerden ilerideki etkileri bakımından dikkat çeken AP'dir. DP'nin tabanının devamı olarak Ragıp Gümüşpala tarafından kurulan parti esasen DP özdeş de değildir. Hem ülke koşullarının farklı bir yola evrilmesi hem de yöneticilerin değişmesiyle ortaya çıkan farklı fikirler iki partinin ayrılan noktalarını oluşturmaktadır (Kılağız, 2010: 197).

1961 sonrasında kurulan bir diğer parti YTP'dir. 27 Mayıs sonrası demokrasiye dönüş döneminde ortaya çıkan parti

içerisinde kapatılan Hürriyet Parti'nin üyeleri, profesörler ve iş adamları yer almaktadır. AP gibi DP'nin oy tabanına hitap etmeye hazırlanan partinin genel başkanı Ekrem Alican olmuştur. Kuruluşunun ardından yeterince örgütlenme sağlayan parti 1961 seçimlerine katılmış ve ortaya çıkan koalisyon hükûmetleri arasında yerini almıştır (Köse, 2014: 167).

Kurucu Meclis'in 21 Temmuz 1961 tarihinde toplanıp seçimlerin 15 Ekim 1961 tarihinde yapılmasına karar vermesinin ardından siyasal partiler seçim için çalışmalara başladı. Seçime katılan dört siyasi parti arasında en geniş örgütlenmeye sahip olan CHP'dir. Daha sonra ise AP. Aslında seçim rekabeti de bu iki parti arasında yaşanmıştır. Partiler seçim beyannamelerini ağustos sonu itibarıyla yayımlamış ve seçim propagandalarını bu beyannameler üzerinden yürütmüştür. Seçim beyannamelerinin yayımlanmasının ardından adaylık başvurusu alan partiler içerisinde tüm yurttan aday çıkarabilen tek parti CHP olmuştur. Seçime daha küçük çapta bir katılımı hazırlanan CKMP ve YTP seçim beyannamelerinde propagandalarını açıklamış ve parlamentoda yer almak için çalışmalarda bulunmuştur. Böylece 15 Ekim 1961 tarihinde gerçekleştirilen seçimlere dört siyasal parti katılmıştır. 1960 Anayasasının getirmiş olduğu özgürlük ortamı, yeni seçim sistemi ve darbe sonrası yeniden demokratik yaşama dönüşmeye başlanması bakımından Türk siyasal hayatında oldukça etkili bir seçim olmuştur.

2.2. 1961 Seçimleri ve Seçim Sistemi

1961 Anayasasının kabulünün ardından 25 Mayıs 1961 tarih ve 306 sayılı Milletvekili Seçim Kanunu ile nispi temsil sistemlerinin uygulanması kararlaştırılmıştır. Çevre barajlı nispi temsil (d'Hondt) yöntemiyle oyların hesaplanması kararlaştırılmıştır. Seçim sistemlerinin açıklandığı kısımda belirtildiği üzere; uygulanma yöntemleri bakımından seçim sistemleri kendi içerisinde de çeşitlilik gösterir. Türkiye'de d'Hondt hem barajlı hem de barajsız olarak uygulama alanı bulmuştur. Sık sık seçim sistemi üzerinde

değişikler yapılmıştır. 1961 seçimlerinde barajlı olarak uygulanmasının ardından Türk siyasal hayatında ilk kez bir parti tek başına hkmeti kurabilecek sayıya ulaşamamış ve koalisyon hkmetleri kurulmuştur (Tuncer, 2002: 96).

1960 Anayasası ile birlikte çift meclisli yapıya geçilmesinin sonucu olarak Millet Meclisi ve Senato seçimleri ayrı olarak gerçekleştirilmiştir. Millet Meclisi seçimlerinde d'Hondt barajlı olarak uygulanırken senato seçimlerinde çoğunluk sistemi uygulanmaya devam edilmiştir. 1961 seçimleri öncesinde milletvekili sayısı sabitlenerek 450 olması kararlaştırılmıştır. Senato ye sayısı ise 150 olmuştur (Kılağız, 2010: 147).

Baraj uygulaması ülke barajı ve vre barajı olmak üzere ikiye ayrılır. 1961 seçimlerinde bir seçim vresinde alınan oyların o vreden seçilecek aday sayısına bölünmesiyle elde edilen vre barajı kullanılmıştır. Her partinin aldığı oy oranlarının alt alta yazılıp o bölgeden çıkarılacak aday sayısı kadar bölünmesiyle ve ardından elde edilen sayıların büyükten küçüğe doğru sıralanmasıyla d'Hondt yöntemine göre hesaplama yapılır (Sabuncu, 2006: 192).

2.3. Seçim Sonuçları

15 Ekim 1961 tarihinde gerçekleştirilen seçimlerde seçmenler hem parlamentoda milletvekili seçimi için hem de senato üyelerinin seçimi için oy kullanmıştır. Milletvekili sayısı 450 olurken senato ye sayısı 150 olarak belirlenmiş ve partiler en çok sandalye kazanmak için yarışmıştır. Milletvekili seçimlerinde siyasi partilerin aldığı geçerli oylar bir nispi temsil sistemi yöntemi olan vre barajlı d'Hondt yöntemine göre hesaplanırken senato seçimlerinde 1960 öncesinde milletvekili seçimlerinde de kullanılan basit çoğunluk uygulamasına devam edilmiştir (Kılağız, 2010: 144).

Seçime katılım %81 gibi yüksek bir oranda gerçekleşmiştir. Barajlı d'Hondt yöntemine göre hesaplanan milletvekili seçim sonuçları şöyle olmuştur: CHP %36.7, AP % 34.8, CKMP %14, YTP %13. Alınan oy oranları büyük partiler arasında ve küçük partiler

arasında başa baş olurken parlamentoda elde edilen sandalye sayıları ise: CHP 173, AP 158, CKMP 54 ve YTP 65 olarak gerçekleşmiştir. Parlamentoda elde edilen sayılara göre temsil oranlarına baktığımızda CHP %38.5, AP % 35.1, CKMP %12, YTP % 14 sayılarına ulaşmıştır. Bu durumda bir partinin aldığı oy oranından daha yüksek bir oranda temsili anlamına gelen aşkın temsil ve aldığı oy oranından daha düşük bir oranda temsili anlamına gelen eksik temsil anlamında bakıldığında CHP %1.6, AP %0.5, YTP % 0.7 aşkın temsil elde ederken CKMP %2 oranında eksik temsil ile karşılaşır. Görüldüğü üzere nispi temsil sistemlerinde siyasi partiler aldıkları oy oranlarına oldukça yakın bir oranda temsil edilmekte ve temsil adaletsizliği ortadan kalkmaktadır (Tuncer, 2002: 176-178).

Seçim sisteminin temsil oranları üzerindeki etkilerini net olarak görebilmek amacıyla basit çoğunluk yöntemine göre hesaplanan senato üyelerinin seçim sonuçlarına bakıldığında; seçimde partilerin aldığı oy oranları şöyledir: CHP %36.7, AP %34.8, CKMP %12, YTP %13. 150 senato üyesi seçmek amacıyla yapılan seçimlerde seçim sonuçlarına göre partilerin elde ettiği senatör sayısı CHP 36, AP 71, CKMP 16, YTP 27 olmuştur. Partilerin aldığı oy oranlarına kıyasla elde ettikleri sayılar değerlendirildiğinde temsil noktasında adaletsizlikler ortaya çıktığı görülür, keza basit çoğunluk yöntemine göre yapılan bu hesaplamada CHP %24, AP %47, CKMP %10, YTP %18 oranında bir temsil elde etmiştir. Seçim sonuçlarına aşkın ve eksik temsil olarak bakıldığında AP %12, YTP %4 oranında aşkın temsil sağlarken; CHP %13, CKMP %2 oranında eksik temsil edilmiştir. AP'nin aldığı oy oranı CHP'ye yakın olmasına rağmen senatör sayıları arasındaki fark oldukça yüksek olmuştur. Böylece AP %34 oy almasına rağmen %47 oranında bir temsil elde etmiştir (Tuncer, 2012: 147). CHP'nin %34 oy oranına karşın %24 oranında temsil edilmesi seçim sistemi hesaplamasının parlamentonun şekillenmesinde ve temsil adaletinin sağlanmasında ne kadar önemli olduğunu göstermektedir.

Parlamentoda elde edilen milletvekili sayılarına göre hiçbir parti tek başına hkmeti kurabilecek sayıya ulaşamamıştır. 1961-1965 dönemi esasen Türk siyasal hayatında bir geçiş dönemidir. Askeri yönetimden demokratik yönetime geçiş olan bu dönemde 1961 seçimlerinin yapılmasının ardından ortaya çıkan endişelerden birisi ordunun seçim sonuçlarını kabul edip etmeyeceği olmuştur. Talat Aydemir ve çevresindeki isimler seçim sonuçlarının millî iradenin bir temsili olmadığını, ancak CHP ve İnönü olursa seçim sonuçlarının kabul göreceğini açıklayarak ordu içerisindeki kişilerin seçim sonuçlarından rahatsızlıklarını dile getirmiştir. Bunun zerine ortadan çıkan karışıklığı önlemek amacıyla 24 Ekim 1961 tarihinde ankaya Köşkü'nde imzalanan protokol ile uzlaşma sağlanmış ve AP ile CHP'nin bir koalisyon kurması ayrıca cumhurbaşkanının Cemal Grsel olması kararlaştırılmıştır. AP'nin Ali Fuat Başıgil'i cumhurbaşkanı adayı göstermesine rağmen ortaya çıkan baskıların ardından adaylıktan çekilmek durumunda kalmıştır (Erdoğan, 2016: 162).

3. 1961-1965 Koalisyon Hkmetleri

Türk siyasal hayatında ilk kez 1961 seçimlerinin ardından bir parti tek başına hkmeti kuracak sayıya ulaşamamış ve koalisyon hkmeti kurulmasına karar verilmiştir. Hem seçim sisteminin etkisiyle hem de siyasal ortamın getirdiği koşullar sonucu bu dönem bir geçiş dönemi olarak karşıımıza çıkar. Seçim sisteminin ortaya çıkardığı sonuçlar ve temsil oranlarına etkileri görülmüştür. Koalisyon hkmetine başvurulmasının sebeplerinden en önemlisi seçim sistemidir, ancak bu dönemde dört koalisyon hkmeti kurulmasının hkmetlerin kendi içlerinde kaynaklanan sorunlardan oluşan sebepleri vardır. Nitekim nispi temsil sistemleri uygulandığında bir partinin tek başına hkmeti kurabilecek sayıya ulaşması da imknsız değildir.

1961-1965 döneminde dört koalisyon hkmeti kurulmuştur. I. Koalisyon hkmeti ordunun da seçim sonuçlarını kabul etme noktasındaki şartıyla gerçekleşen AP-CHP arasında kurulmuştur.

İnönü başkanlığında kurulan koalisyonda CHP'nin 173, AP'nin 158 milletvekili vardır. 10 Kasım 1961 tarihinde kurulan koalisyon 30 Mayıs 1962 tarihine kadar devam edebilmiştir. 7 ay gibi kısa sürede sona eren I. Koalisyon hükûmeti AP ve CHP'nin tartışmalı olarak geçirdiği bir dönem olmuştur. AP, DP'li siyasilerin yargılanma sürecine eleştirilerini yöneltmiş ve af konusunu gündemde tutmuştur. İki parti arasındaki gerilimlere af konusunun yanı sıra Talat Aydemir'in 22 Şubat 1962 tarihinde gerçekleştirmeye çalıştığı girişim karşısında CHP'nin tutumu olmuştur. Bu dönemdeki tartışmalar toprak reformu, ordunun siyasal hayattaki konumu, demokratikleşme sürecinin hızlandırılması, sağlık reformu, huzur ve güven ortamının sağlanması hususları olmuştur. AP'nin DP'li yöneticilerin affını sık sık savunması hem DP'nin devamı olmaya yönelik bir parti olmaya çalıştığını hem de DP'nin oy tabanına hitap etmeye çalıştığına yönelik yorumlanmıştır. Böylece Cumhuriyet Dönemi'nin ilk koalisyon hükûmeti olan AP-CHP koalisyonu bu tartışmalar sonrasında 1 yıl bile olmadan sona ermiştir (Erdoğan, 2016: 163).

I. Koalisyonun olumsuz sonuçlanmasının ardından II. Koalisyon CHP-YTP-CKMP ve bağımsız adaylar arasında kurulmuştur. AP, koalisyon hükûmetinde olmasa da DP'lilere yönelik af tartışmaları sona ermemiştir. YTP 'siyasi af' başlığı altında hazırladığı çalışma ile af konusunu tekrar gündeme taşımıştır. Kısa süren I. Koalisyon hükûmetinin ardından kurulan II. Koalisyon hükûmeti de uzun dönemli olamamıştır. 525 gün süren koalisyon 1963 yerel seçimleri sonrası ortaya çıkan tablo ile sona ermiştir. Yerel seçim sonuçlarına göre oy kaybettiğini fark eden CKMP ve YTP koalisyona vermiştir. 1961 genel seçimlerinde %14 oy oranına sahip olan CKMP'nin oy oranı %2'ye gerilerken; genel seçimlerde %13 oy oranına sahip olan YTP ise %6'ya düşmüştür. Koalisyonun partilerine zarar verdiğini fark eden partililer koalisyondan istifa etmiştir. II. Koalisyon hükûmeti kısa sürmesine rağmen grev hususu, ağalar sorunu, toplu sözleşme gibi konularda uzlaşma sağlanmıştır. 2

Aralık 1963 tarihinde İnönü'nün de istifasını vermesiyle sona ermiştir (Gökçen, 2020: 248).

II. Koalisyon hükûmetinin de başarısızlıkla sonuçlanmasının ardından III. Koalisyon hükûmeti CHP ve bağımsızların katılımı ayrıca YTP'nin dışarıdan destek verilmesiyle kurulmuştur. İlk olarak hükûmeti kurma görevi İnönü'ye verildiğinde kabul etmek istememiş, ardından Ragıp Gümüşpala'nın hükûmeti kuracak sayıya ulaşamaması; CKMP ve YTP'nin sandalye sayılarının düşük olmasından dolayı hükûmeti kurma görevi tekrar İnönü'ye verilmiştir. III. Koalisyon dönemine Kıbrıs sorunları damga vurmuştur. Bu dönemde dış politikanın da yoğun olması hükûmetin iç politika ile hemhâl olmasını zorlaştırmıştır. Aynı zamanda AP ve CKMP'nin siyasi sahada CHP'ye karşı eleştirel tavırları daim olmuştur (Kılağız, 2010). III. Koalisyon hükûmeti bütçenin onaylanmaması ile sona ermiştir. İlk üç koalisyon hükûmetinin üçünde de CHP'nin yer alması nedeniyle "İnönü hükûmetleri" olarak nitelenmiştir (Gökçen, 2020: 248).

1961-1965 geçiş döneminin son hükûmeti VI. koalisyon ise Suat Hayri Ürgüplü başkanlığında AP-YTP-CKMP-MP arasında 20 Şubat 1965 tarihinde kurulmuştur. 1965 genel seçimlerine kadar 8 ay boyunca süren hükûmette DP'nin mirasçısı olarak hareket eden partiler daha yakın ilişkiler kurmuştur. CHP her ne kadar ilk üç koalisyon hükûmetinde yer alıp birçok siyasi sorumluluğu üstlense de dönemin başarısızlıkları üzerinden eleştirilmiştir. 1965 seçimleri öncesinde hem başarısız hükûmetler hem de darbenin sorumlusu imajını üstüne alarak seçim dönemine gitmiştir. Partilerin siyasal hayat içerisindeki konumları, seçim döneminde yapılan çalışmalar, kültürel ve ekonomik yapı, seçime katılan parti sayısı da seçim sistemi kadar önem arz etmektedir.

1961-1965 arasındaki geçiş dönemi, Türk siyasal hayatında hem koalisyon hükûmetlerinin hem de demokratik sistemin yeniden inşa edilmeye çalışıldığı bir süreç olarak dikkat çekmektedir. Bu dönemde kurulan hükûmetlerin kısa ömürlü olması, siyasi partiler

arasındaki derin ideolojik farklılıklar ve uzlaşısı eksikliğiyle doğrudan ilişkilidir. Suat Hayri Ürgüplü başkanlığında kurulan VI. koalisyon hükûmeti, darbenin yarattığı siyasi belirsizlik ortamında Demokrat Parti'nin mirasçısı olarak görülen partiler arasında iş birliği zemini oluşturmuş, ancak bu iş birliği kalıcı bir siyasi istikrara dönüşmemiştir. Öte yandan, bu dönem, CHP'nin darbe sonrası sorumluluklarını ve aldığı eleştirileri omuzlamasıyla belirginleşmiş, partinin halk nezdindeki algısını zayıflatmıştır. 1965 seçimlerine doğru gidilirken, siyasi partilerin seçim propagandaları, ülkenin ekonomik koşulları ve seçime katılan partilerin ideolojik duruşları, siyasal tercihlerin şekillenmesinde önemli bir rol oynamış ve yeni bir siyasi dönemin kapısını aralamıştır.

4. Seçim Sistemlerini Mukayeseli Olarak Değerlendirme

Seçim sistemlerinde ortaya çıkan etki ve sonuçların bazıları genellikle göstermekle birlikte aksinin olmadığı da tam anlamıyla iddia edilemez. 1961 seçimleriyle birlikte milletvekillerinin parlamentoda dağılımını hesaplamak için nispi temsil sistemlerine geçilmiştir. 1950-1960 döneminin aksine parlamentoda yer alan partiler arasında temsil farkı oldukça düşük gerçekleşmiş ve temsilde adaletin sağlandığı bir ortam oluşmuştur. Ancak Cumhuriyet sonrası ilk kez koalisyon hükûmeti de 1961 seçimleri sonrası kurulmuştur. Bu durum parlamentoda yer alan parti sayısı arttıkça hükûmet istikrarının sağlanmasının güç hâle geldiği iddiasını beraberinde getirmektedir. Farklı seçim sistemlerini temsil üzerinde etkiyi görmek amacıyla milletvekili seçim sonuçları ve senato üyelerinin seçim sonuçlarına değinildiği gibi bu sefer aynı seçim sistemi içerisinde bir kıyas üzerinde durularak 1965 seçimleri değerlendirilecektir.

1965 seçimlerinde 1961 seçimlerinde olduğu gibi nispi temsil sistemleri uygulanmaya devam edilmiştir. Ancak oyların sandalye sayısına dönüştürülmesinde hesaplama yöntemi olarak millî bakiye yöntemi tercih edilmiştir. Millî bakiye, temsilde adaletin en iyi sağlandığı yöntem olduğu için seçim sonuçlarına etkileri ve 1961

seçimleri sonrası ortaya çıkan durumun seçim sistemi ile ilişkisini görmek anlamında iyi bir yöntemdir. 1965 seçimlerine 1961 seçimlerinden farklı olarak daha fazla siyasal parti katılmıştır. Seçime katılan siyasal partiler şoyledir: AP, CHP, YTP, MP, CKMP ve TİP. Hem büyük partilerin avantajlarını azaltan hem de alınan oy oranına en yakın temsil oranını sağlayan millî bakiye yönteminde artık oylar ulusal düzeyde bir değerlendirmeye tabi tutulur. Temsil noktasında verdiği orandan dolayı 1965 seçimleri sonrası, 1961 seçimlerinden sonra olduğu gibi tek başına bir partinin hkmeti kurabilecek sayıya ulaşamaması ve koalisyon hkmetlerinin devamı beklenilir. Ancak 1965 seçimleri sonuçları öyle olmamıştır. Seçime katılan siyasal partilerin aldığı oy oranları: AP %52.9, CHP %28.7, CKMP %2.2, MP %6.3, TİP %3, YTP %3.7 olarak sonuçlanmıştır. Partilerin parlamentoda elde ettiği sandalye sayıları ise şoyledir: AP 240, CHP 134, CKMP 11, MP 31, TİP 19, YTP 14. Partilerin parlamentoda elde ettiği temsil oranları: AP %53.3, CHP %29.3, CKMP %2.5, MP % 6.9, TİP % 0.3, YTP % 4.2 oluştur. Partilerin seçimde aldığı oy oranı ile parlamentoda temsil oranı oldukça birbirine yakın olarak gerçekleşmiştir. Bu anlamda millî bakiye yöntemi temsilde adaletin en iyi sağlandığı hesaplama yöntemi olmaktadır (Abadan, 1966: 363).

Elde edilen oy oranlarına göre parlamentoda sandalyeler partiler arasında dağıtıldığında AP'nin tek başına hkmeti kurabilecek sayıya ulaştığı görülür. Hem temsilde adaleti daha iyi sağlayan bir yöntem uygulanmış olması hem de parlamentoda yer alan parti sayısı atmasına rağmen tek başına bir partinin hkmeti kurabilecek sayıya ulaşmış olması; temsilde adaleti ön plana çıkaran nispi temsil sistemlerinde zor olsa da bu durumun gerçekleşeceğinin kanıtı olmuştur. 1961 seçimlerine göre 1965 seçimlerine temsilde adaletin daha iyi sağlandığı bir yöntem tercih edilmesine rağmen hkmetin kurulmuş olması seçim sisteminin önemli bir parametre olduğunun ancak tek başına yeterli olmadığının bir kanıtı olmaktadır.

1965 seçimlerinde en yüksek oy oranını elde ederek 240 sandalye kazanan AP, tek başına hükûmeti kurmuş ve 1965-1969 arasında kesintisiz iktidarda kalmıştır. Bu durum nispi temsil sistemleriyle yapılan seçimlerden sonra istikrarsızlığın daima olacağı yönündeki tezleri çürütmektedir. 1961 seçimleri de 1965 seçimleri de kendi has özellikleriyle seçim sistemlerinin etkilerini görebilmek açısından özelliklere sahiptir (Kılağz, 2010).

Seçim sistemlerinin güçlü bir etkiye sahip olmasından dolayı genellikle iktidarda olan partiler kendi konumlarını güçlendirecek bir seçim sistemi arayışı içinde olurlar. İktidar partilerinin bu değişimlerine muhalefet partileri eleştirel yaklaşırken kendilerinin iktidar olmaları hâlinde de aynı tutumlar görülmeye devam eder. Keza 1950 seçimleri öncesinde çoğunluk sistemini eleştiren DP, 1950 seçimleri sonrası elde ettiği temsil oranından sonra bu eleştirilere son vermiştir. 1965 seçimleri sonrası, bu duruma başka bir perspektif olan bir durum gerçekleşmiş ve seçimden iktidar partisi olarak ayrılan AP, millî bakiye yönteminin değiştirilmesinin gerekliliğini ortaya koymuştur. Seçim öncesinde de sisteme yönelik eleştirilerini getiren parti, iktidar olmasına rağmen değişiklik düşüncesinden vazgeçmemiştir. Bu durumda AP'nin bir adalet iddiasından ziyade başka bir seçim sistemi hesaplanmasında aldığı oy oranıyla parlamento da daha yüksek oranda bir temsil edilme isteği etkili olmaktadır. Nitekim 1968 yılında seçim sistemi üzerinde tekrar bir değişime gidilmiş ve 1969 seçimleri nispi temsil sistemlerinin barajsız d'Hondt yöntemiyle oy hesaplanması olarak kullanılmıştır.

Bir partinin parlamentoda ezici bir çoğunluğa sahip olması hem karar almada partiyi güçlendirmekte hem de diğer partilerle arasında çatışmayı beraberinde getirmektedir. Partilerin birbirlerine yakın sayılarla temsil edildiği durumlarda karar alma ve uygulama zorlaşmakta istikrarsız endişelerini beraberinde taşımaktadır. Temsil oranları arasında oranların yüksek olması bazı kesimlerin temsilini tamamen zorlaştırmaktadır (Sabuncu, 2006: 196).

Seçim sistemleri siyasal hayatın şekillenmesinde önemli bir etken olurken aslında siyasal hayat tarafından oluşturulduğu için birbirini etkileyen dinamik bir yapıdadır. Değişen süreçler içerisinde daha iyi bir arayışla üzerinde istekler şekillenmektedir. Ancak her derde deva bir seçim sistemi mevcut değildir. Bu sebeple günümüzde de ideal seçim sistemi arayışları sürmektedir. Seçim sistemlerinin sağlamaya çalıştığı temel hedef esasen temsilde adalet ve yönetimde istikrar dengesinin sağlanmasıdır. Ancak birbirini ters yönde etkileyen bu iki unsurun dengeye gelmesi hiç kolay değildir. Bu sebeple ülkeler seçim sistemi belirlerken siyasi, ekonomik, kültürel, coğrafi gibi koşullarını bir arada değerlendirmeli ve uygun bir seçim sistemi oluşturmalıdır. Keza seçim sonuçlarını seçim sistemlerinin yanı sıra; partilerin seçim çalışmaları, dönemin koşulları, seçimlerin zgr ve şeffaf koşullarda gerçekleşmiş olması, seçmen davranışları gibi unsurlar da etkilemektedir. Bu unsurlar seçim sonrası oluşan ortamda istikrarın sağlanmasında ve siyasal hayatın şekillenmesinde seçim sistemi kadar başat rol oynamaktadır.

Sonuç

1961 seçimlerini merkezine alan bu çalışma, seçim sistemlerini değerlendirmeyi ve sistem üzerinde yapılan değişiklikleri ele alarak bir perspektif oluşturmayı amaçlamıştır. Nispi temsil sistemlerine göre yapılan 1961 seçimleri, nispi temsil sistemlerinin bir uygulanma yöntemi olan barajlı d'Hondt ile değerlendirilmiş ve seçim sonuçlarına göre alınan oyların parlamentoya yansıması gösterilmiştir. Sistemin etkilerini net olarak görebilmek amacıyla kıyas yaparak bir anlatım benimsenmiş ve bu bağlamda 1960 öncesi seçim sistemleri açıklanmıştır. Ayrıca nispi temsil sistemlerinin farklı uygulanma biçimleri arasındaki kıyas bağlamında seçim sistemini değerlendirmek amacıyla 1965 seçim sonuçları da ele alınmıştır.

15 Ekim 1961 seçimlerinde, seçmenler hem Parlamento için milletvekili hem de Senato yeleri seçmek üzere oy kullanmışlardır.

Milletvekili seçimlerinde 450, Senato seçimlerinde ise 150 üye belirlenmiş olup, partiler en fazla sandalye kazanma amacıyla yarışmıştır. Milletvekili seçimlerinde geçerli oylar, nispi temsil sistemine dayanan çevre barajlı d'Hondt yöntemine göre hesaplanmış, bu sistem partilerin oy oranlarına paralel bir temsil sağlamayı hedeflemiştir. Ancak Senato seçimlerinde, 1960 öncesi milletvekili seçimlerinde de uygulanan basit çoğunluk yöntemi kullanılmaya devam edilmiştir. Bu seçim, Türkiye'nin siyasi yapısında önemli bir dönüm noktası olmuş, seçim sistemlerinin farklılıkları, siyasi partilerin stratejilerini ve halkın temsilini doğrudan etkilemiştir. Sonuçlar, çoğunlukçu ve nispi temsil sistemlerinin birbirini tamamlayan, ancak aynı zamanda farklı temsil dinamikleri yaratabilen iki farklı seçme yöntemi olarak nasıl işlediğini göstermiştir. Bu bağlamda, 1961 seçim sonuçları, Türk siyasetinin daha karmaşık ve dinamik bir yapı kazandığını işaret etmektedir.

Seçim sistemleri siyasal hayatın şekillenmesinde başat aktörlerden birisidir. Bu çalışma bu iddia üzerinden şekillenir. Keza siyasal partiler de kendi konumlarını güçlendirecek seçim sistemlerini benimserler. Ancak seçim sistemleri başat role sahip olmasına rağmen tek başına yeterli de değildir. 1961 seçimlerinde görüldüğü üzere; nispi temsil sistemlerine göre hesaplanan milletvekili seçim sonuçları ile çoğunluk sistemlerine göre hesaplanan senato üyeleri seçim sonuçlarında temsil oranları arasında yüksek farklar bulunmaktadır. Keza ilk kez koalisyon hükûmetine başvurulmasının sebeplerinden birisi de seçim sistemidir. Ancak tek başına bu durumun seçim sisteminden kaynaklandığı iddiası eksiktir. 1961-1965 dönemi arası kurulan koalisyon hükûmetlerinin başarısız olma sebeplerine bakıldığında partiler arası anlaşmazlıklar; dönemin ekonomik, sosyal, siyasi, yapısı gibi faktörlerin etkili olduğu görülür. Bir diğer öne çıkan husus ise 1965 seçimlerinde nispi temsil sistemlerinin en saf usulü ve temsilin en iyi sağlandığı hali olan millî bakiye yöntemi uygulanmış olması ve parlamentoda yer alan siyasal parti sayısının

1961 seçimleri sonrasına göre artmış olmasına rağmen tek başına bir siyasi parti hkmeti kurabilecek sayıya ulaşmıştır. Aynı zamanda 1965-1969 döneminde kesintisiz iktidarda kalmıştır. Ortaya çıkan veriler değerlendirildiğinde; seçim sisteminin siyasal hayatın şekillenmesinde rolünün oldukça büyük olduğu görülür. Fakat tek başına siyasal hayatın şekillenmesinde yeterli değildir; siyasi partilerin yapısı, siyasi liderlerin tutum ve davranışları, ekonomik, sosyal, siyasi koşullar da etkili unsurlardır.

Kaynakça

- Abadan, N. (1966). Anayasa ve Siyasi Bilimler Açısından 1965 Seçimlerinin Tahlili, Ankara: Sevinç Matbaası.
- Armağan, S. (1967). Türkiye’de Parlamento Seçimleri, İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası, (33): 45-100.
- Aydın, S. ve Taşkın, Y. (2017). 1960’tan Günümüze Türkiye Tarihi. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Cop, B. (2018). Türkiye’de Seçim Sistemleri. (Çev. Ümit Dertli). İstanbul: Tekin Yayınevi.
- Çavdar, T. (2004). Türkiye’nin Demokrasi Tarihi (1950’den Günümüze). Ankara: İmge Yayınevi.
- Erdoğan, M. (2016). Türkiye’de Anayasalar ve Siyaset. Ankara: Hukuk Yayınları.
- Gökçen, S. (2020). İki Darbe Arası Türk Demokrasisi (1961-1980). Ankara Üniversitesi Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü Atatürk Yolu Dergisi, (67): 241-264.
- Kılağız, N. (2010). Türk Siyasal Hayatında 1965 Seçimleri. Ankara: Berikan Yayınevi.
- Köse, İ. (2014). Çok Partili Siyasal Hayat, Partilerin Seçim Beyannameleri ve Propaganda Görselleri (1950-2011). İletişim ve Diplomasi, 2(3): 155-195.
- Önder, T. (2019). Türkiye’de Parti Sistemi: Tarihsel Bir Analiz. Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, 511-534.
- Sabuncu, M. Y. (2006). Seçim Barajları ve Siyasal Sonuçları. Anayasa Yargısı, (23): 190-197.
- Teziç, E. (1976). 100 Soruda Siyasal Partiler. İstanbul: Gerçek Yayınevi.
- Tuncer, E. (2006). Türkiye’de Seçim Uygulamaları/Sorunları Işığında Temsilde Adalet-Yönetimde İstikrar İlkelerinin İşlevselliği. Anayasa Yargısı Dergisi, (23): 167-182.
- Tuncer, E. (2002). Osmanlı’da Günümüze Seçimler. Ankara: Tesav Yayın.
- Tuncer, E. (2012). 1961 Seçimleri. Ankara: Tesav Yayınları.
- Varlık, Ü. ve Ören, B. (2001). Seçim Sistemleri ve Türkiye’de Seçimler. İstanbul: Der Yayınları.
- Yavaşgel, E. (2014). Temsilde Adalet ve Siyasal İstikrar Açısından Seçim Sistemleri. Ankara: Nobel Yayıncılık.